

DOMINKOVITS PÉTER

Sopron vármegye ingyenmunka-adója a pápai vár erősítésére a XVII. század derekán (1622–1670)

A KORA ÚJKORI VÁRMEGYE meghatározó forrástípusának, a közgyűlési és törvénykezési jegyzőkönyveknek egységes szerkezetben, illetve egységes adatfelvétellel törekvő regesztákban történő rendszeres közzététele a XVI–XVII. századi magyar vármegye köz- és adóigazgatási, jogszolgáltatási, funkcióit, hadügy terén végzett áldozatait minden eddigi feldolgozásnál részletesebben, helyi és regionális összehasonlításra is alapot adva tárta és tárja fel.¹ A korábbi kutatások,² illetve e jelzett eredmények alapján óhatatlanul megtörtént a XVII. századi magyarországi vármegyék köz- és adóigazgatási szerepköreinek újabb összegzése, funkcióinak részbeni újragondolása. Mely munka döntően nyugat-dunántúli adatokra épülve a vármegyék jogszolgáltatási tevékenységével a végvárrendszer hátszágát stabilizáló, a köz- és adóigazgatási, katonai feladatok ellátásával pedig a végvárak erősítéséhez és ellátásához hozzájáruló, az ország védelmének szervezésében résztvevő szerepüket hangsúlyozta.³

A kialakult kép további differenciálása egyaránt megköveteli az eddigi forrásfeltárások (pl. regeszták) intenzívebb elemzését, miképpen új forrásfeltárások sorát is. A vármegyék iratanyagán alapulva ilyen lehetne részben újabb vármegyei jegyzőkönyvek bevonásával – pl. a kitűnő XVI–XVII. századi iratanyaggal rendelkező Abaúj, Bars, Trencsén megyeiekkel –, illetve a megkezdett kiadványsorozatok folytatásával a vármegyei regeszták további közzététele. Emellett más törvényhatósági levéltárakban megőrzött forrástípusok feltárása is szükséges lenne. Közülük csak az alábbiakat emelném ki: a vármegyékhez intézett uralkodói, nádori, illetve az erdélyi fejedelmektől

¹ A megjelent megyei regeszta kötetek egységes kiadása: XVI–XVIII. századi vármegyei jegyzőkönyvek regesztái. Szerk.: Á. Varga László–Kenyeres István–Tóth Péter. Budapest Főváros Levéltára–ARCANUM, CD-ROM, Bp., 2006.

² Elsősorban FÖGLEIN 1923/1924., DEGRÉ 1971.

³ DOMINKOVITS 2005.

írott parancslevelek összegyűjtése és publikálása,⁴ a főispánok alispánokhoz, megyei tisztségviselőkhöz, rendekhez intézett utasításai,⁵ a vármegyék követutasításai,⁶ illetve a legkonkrétabb gyakorlat rekonstruálásához felértékelődnek a tisztviselői levelezések töredékei. Ugyanakkor a forráskiadások mellett nagy fontosságúak lennének az egyes vármegyéket megcélzó feldolgozások; pl. egy-egy vármegye társadalom-, birtoklás-, köz- és adóigazgatási- és hadtörténeti komplex vizsgálata. Paradoxnak is tekinthető, de erről jelenleg a „menekült” Pest megye ad követendő mintát.⁷ Azáltal, hogy a fennmaradt jegyzőkönyvek döntően a XVI. század utolsó harmadától szolgáltatnak a vármegyék működéséről adatokat, hasonlóan fontos lenne a központi kormányzékai (pl. Magyar Kamara Archivuma), főnemesi (pl. Nádasdy, Batthyány) és köznemesi (pl. Békassy, Bezeredy, Dőry, Kisfaludy, Ostffy) családi levéltárakból, hiteleshelyi archivumokból (pl. csak Sopron vármegye területére koncentráltan a vasvári társas-, győri székeskáptalan, csornai premontrei konvent) a megyeműködés rekonstruálása.

Az alábbi kis közlemény Sopron vármegye példáján a várakhoz, konkrétan a győri végvárvidékhez tartozó Veszprém vármegyei Pápához nyújtott speciális adófajta, a korszak várostörténeti feldolgozásában⁸ is említett ingyenmunka (gratuitus labor) vármegyei végrehajtását, annak nagyságát, a szolgáltatásra kötelezett települések körét vizsgálja és adatolja, döntően az e tárgyban eddig kutatatlan közgyűlési iratok sorozata alapján, az 1622–1670 közötti közel félévszázadból. A vizsgált időintervallum kezdetét a Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 1619 őszi, a Dunántúlt is érintő, a térség rendjeit pártállás tekintetében erősen megosztó hadjáratát követően, a rendek Habsburg-hűsége térését, az uralkodó, II. Ferdinánd (1618–1637) és a rendek kiengesztelését hozó 1622. évi soproni országgyűlés esztendeje jelenti. A lezáró 1670. év I. Lipót (1655–1705) uralkodásának a Wesselényi-féle rendi szervezkedéshez kötődő új korszakát, az 1671-es adórendeleteket megelőző utolsó

⁴ A nádori leiratok egyik legteljesebb, alig kiaknázott publikálása Győr vármegye példáján: RÁTH 1861. Erdélyi fejedelmek parancsleveleire: NAGY 1998.

⁵ Több szempontból is speciális a Borsod vármegyei forráskiadás (NAGY 1998.), ugyanis időhatára (1644–1648) azon I. Rákóczi György erdélyi fejedelemségének időszakára esik, aki fejedelemsége előtt, 1615–1630 között maga is viselte e megye főispáni hivatalát, 1646–1648 között pedig fia, a későbbi II. Rákóczi György töltötte be ezt a hivatalt. A hivatalviselésre: FALLENBÜCHL 1994. 72.

⁶ Ebben pl. még az adminisztrációs gyakorlat is jelentősen eltért; míg Vas vármegye XVII. századi követutasításának jelentős részét „in extenso” bevezette a jegyzőkönyvbe, így az a későbbi regeszta kötetekben tükröződni fog, az egykorú Sopron vármegyét ez nem jellemezte, az instrukciókat kis részben vármegyei iratokból, döntően családi archivumokból kell felkutatni.

⁷ A magyar vármegye oldaláról: SZAKÁLY 2001.

⁸ SZAKÁLY 1997. 144.

teljes esztendőjét jelenti. (Az 1670-es évtized, az 1681-es soproni országgyűlésig, vármegyei közigazgatás oldalról egy királyi, központi rendelet-tömegben alapuló kormányzati politika helyi végrehajtására korlátozódott.)

A XVI. századi előzményekről

A pápai vár dunántúli végvárrendszerbe, a győri végvidékbe történő integrálásával⁹ párhuzamosan a magyar országgyűlések a vármegyéket végvárrendszer ellátásában történő részvételre kötelezték. Az 1556:9., és az 1559:3 törvénycikkek a pápai vár ellátását, ingyenmunkával történő várépítést, erősítést Sopron, Vas és Veszprém vármegyék kötelezettségévé tették. Az 1604:8. tc. 20. §-a Sárvár megerősítésének kötelezettségével Nádasdy Ferenc, illetve a Vas, Veszprém és Győr vármegyék határán álló Kesző fenntartására és erősítésére kötelezetten a győri püspök javait vette ki a korábbi törvénycikkek hatálya alól.¹⁰

Az 1579–1589, 1595–1608 között folyamatosan fennmaradt Sopron vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek 1580 januárjától rendszeresen adatolják a pápai várhoz szolgáltatandó adó, az ingyenmunka tárgyában a vármegye országgyűlési törvények szellemében készült határozatait, a megye adózó lakossága, nemessége ingyenmunka megváltással kapcsolatos tetteit (pl. tiltakozások, az ingyenmunka behajtásával kapcsolatos intézkedések, kiszolgáltatása idején felmerült károk fölötti vizsgálat).¹¹ A „tizenötéves” háború során ez a szolgáltatás részben kibővült és felértékelődött; pl. 1598. június 20-i közgyűlésen az ellentmondók 12 forintos büntetése alatt portánként egy gyalogos munkaerőt, és öt portánként egy-egy szekeret rendeltek a vár megerősítésére; miképpen 1601-ben is munkás kezeket küldtek, 1603 tavaszára pedig Mátyás főherceg rendelte el az ingyenmunkát.¹² A békeévekben, miként egy 1616-os nyugta jelzi, a rendszeres, problémamentes gyakorlatot az jelentette, ha az ingyenmunka pénzbeli megváltását a perceptor készpénzben vitte a pozsonyi Magyar Kamarához.¹³

⁹ A végvárrendszer és a győri végvárvidék kiépítéséről, XVI. századi történetéről: PÁLFFY 1999. 120–228. A végvár tizenötéves háború alatti történetére: PÁLFFY 1997a.

¹⁰ Rövid összegzés: DOMINKOVITS 2005. 878–879.

¹¹ TÓTH 1993. Nr. 172., 533., 582., 664., 668., 865., 964–965.

¹² TURBULY 2002. Nr. 98., 263., 479. Vö.: 1605. április. TURBULY 2002. Nr. 585.

¹³ Győr–Moson–Sopron Megye Soproni Levéltára (= SL): Sopron vármegye levéltára (= Svm lt), Sopron vármegye adószedőjének iratai (Perceptoralia), 333. d.), Ebergőc, 1616. január 16.

A XVII. századi törvényi szabályozásról

Mint a visszapillantásból is kitűnik, a végvárrendszerhez rendelt megyei ingyenmunka szabályozása a végvárrendszer kiépülésével párhuzamosan történt meg, megújítása, kisebb módosításai folyamatosan részét képezték a XVII. századi törvényalkotásnak. A tárgydőszakban rögtön az uralkodó és a térség rendjeinek kiegyezését hozó 1622. évi soproni országgyűlés – cseppet sem ok nélkül, a Bethlen időszak megváltozott viszonyai után a régi rend visszaállítására törekedve – részletesen foglalkozott e kérdéskörrel.

Az 1622:36. tc. 23. §. szinte Sopron vármegye egészét a pápai vár erősítésére rendelte, csupán két kivétel volt. Az egyiket Nádasdy Pál birtokai jelentették, melyeket Sárvárhoz és Kapuvárhoz, míg – a megyehatárok bizonytalanságainak kitűnő érzékeltetésére – Várkesző és Egyházaskesző (a tárgydőszakban Vas vm.) településeket Lépes Bálint győri püspök keszői várához rendelték. (Nádasdy ekkor, 1622-től 1633-ig a Kanizsa elleni végek főkapitányi tisztét töltötte be.)¹⁴ A szomszédos Vas vármegyéből 2 járást, Guary Miklós és Zichy Benedek processusait – kivéve az e járásokban található Nádasdy javakat – jelölték ki a pápai ingyenmunkára, míg Veszprém vármegyéből Szalóky (Zaloky) György és Hajdan István járásait.¹⁵

Az 1625:19. tc. az 1622:36. tc. megújítása mellett elsősorban a Kanizsa elleni végek legjobban elhanyagolt erősségei, Zalavár, Egervár, Nempti (Lenti) megerősítésére tett lépéseket.¹⁶ Az 1630:3. tc. 5. §-a Sárvár (Vas vm.), Kapuvár, Bodonhely (Sopron vm.) és Szentmihály (Rábaszentmihály, Győr vm.) megerősítésének kötelezettségével vonta ki Nádasdy Pál birtokait a pápai vár erősítésének terhe alól, míg Vas és Veszprém megyéből továbbra is két-két járást rendeltek e feladatra.¹⁷ Az 1635:92. tc. 24. §-a korábbiakhoz képest még a kaboldi uradalmat vette ki e kötelezettség alól, és a dominium ingyenmunkáját Zalavárra rendelte (31.§).¹⁸ Az 1638:70. tc. nemcsak megerősítette a korábbi végzéseket, de a 11. §-a a keszői vár tartozékainak a felét is Pápához rendelte.¹⁹ Az újabb, 1647:153. tc. Sopron vármegye jelentőségét ha kicsivel is, de ismételten erősítette a pápai vár fenntartásában: az artikulus 21. §-a immáron csak a kaboldi uradalmat, illetve Nádasdy (III.) Ferenc bir-

¹⁴ A végvidékek vezető katonai tisztségeinek, a rendi főméltóságoknak, illetve a főispánságokra vonatkozó adatoknak a lelőhelyei: FALLENBÜCHL 1988., FALLENBÜCHL 1994., PÁLFFY 1997b.

¹⁵ CJH 1608–1657. 210–211.

¹⁶ CJH 1608–1657. 250–251.

¹⁷ CJH 1608–1657. 282–283.

¹⁸ CJH 1608–1657. 350–353.

¹⁹ CJH 1608–1657. 406–409.

tokait vonta ki a Pápára adandó ingyenmunka adó alól.²⁰ Az 1649:86 tc. 8. §-a Sopron vármegyét tekintve megerősítette a korábbi végzéseket, és újabb erőforrásokat Vasból rendelt Pápához. Míg a vépi uradalomnak a távolság miatt megengedte a pénzbeli megváltást, a korábban Egerszeghez rendelt a Kanizsa elleni végeket támogató kőszegi uradalmat évi 300 forintos megváltással Pápa ellátására rendelte.²¹

A Vas vármegyei vépi uradalom pénzbeli megváltásának törvénybe iktatása ellenére Batthyány Erzsébet egy 1648 júniusi levele az évi gyakorlat végleges megváltozására ez évtől utal. A „nagyasszony” bátyjához, Batthyány I. Ádámhoz dunántúli főkapitányhoz (1633–1659) írott levele arról tudósít, hogy a vépi uradalom pápai várhoz adandó ingyenmunkáját, az ország végzésével, illetve a dunántúli rendek határozatával egybehangzóan, az erősség távolságára hivatkozva, a jövőben ő is pénzen szeretné megváltani.²² (A kivetésbeni érintettség okán, az egykorú Sopron vármegye birtokviszonyaira, csupán tájékoztatásként: egy 1645. évi adókivetési jegyzék szerint a Sopron vármegyei Nádasdy birtokok 125 porta után 750 forint, míg a győri püspök 37 ¼ porta után 223 forint, 50 dénár, a kaboldi uradalom pedig a 22 ¼ porta után 133 forint, 50 dénár királyi adóval tartozott, melyet a pozsonyi Magyar Kamarának kellett befizetni).²³

Az ingyenmunkát szabályozó 1655:116. tc. 10. §-a a kaboldi uradalmat ismét a pápai várhoz rendelte, így Kapuvár megerősítése miatt Nádasdy (III.) Ferenc javai, illetve a győri püspök keszői uradalmát – Kesző megerősítése végett – vonta ki e szolgáltatás alól. Vas vármegyének továbbra is két járását kötelezték a pápai vár erősítésére, de az Erdődy család földesurasága alatt álló Vépnek és környékének – valószínűsíthetően a vépi uradalomhoz tartozó falvaknak –, illetve az 1647/1648 során az alsó-ausztriai zálogból az országhoz visszacsatolt kőszegi uradalomnak a távolság miatt a kapuösszeírások alapján, mint korábban, úgy ismét pénzben kellett az ingyenmunkát leróniuk.²⁴

Az 1659:130. tc. 12. §-a az 1655-ös törvényt megerősítve csak kisebb változásokat tartalmazott; pl. Veszprém vármegyében Nagyjenő, Vasban Ka-

²⁰ CJH 1608–1657. 516–517.

²¹ CJH 1608–1657. 566–567. Meg kell jegyezni, hogy a kőszegi uradalom által szolgáltatott 300 forintból 50 forintot az 1647 : 153. tc. 22. §-a Zalavárhoz rendelt. CJH 1608–1657. 516–517.

²² Magyar Országos Levéltár (= MOL) P 1314 Hg. Batthyány család levéltára. Missiles, Nr. 3345., Batthyány Erzsébet Batthyány Ádámhoz, Vép, 1648. június 4.

²³ SL: Svm lt, Sopron vármegye nemesi közgyűlésének iratai (=Svm kgy ir.), 1. doboz (= d.), pall. 1645.; Szentmiklós, 1645. június 12., Exactio contributionis portarum a portis per f. 6. Ekkor e forrás szerint az Esterházy család 125 ½ porta után 753 forintos adót fizetett.

²⁴ CJH 1608–1657. 648–651.

rakót és Vasvárt rendelte Pápához, illetve a 15. §-ban a kőszegi uradalom 300 forintjából 50 forintot ismét Zalavár erősítésére rendelt.²⁵ A vármegye rendjei e téren folytatott statútumalkotásukat az országos törvényeknek megfelelően végezték.²⁶

Sopron vármegye

Már a Batthyány (II.) Ferenc Sopron vármegye főispánja (1604–1625), Dallos Miklós győri püspök, Nádasdy Pál jelenlétében, 1624-ben, Újkéren megtartott közgyűlésben Veszprém vármegye leveléből ismertté vált, hogy a győri főkapitány és a pápai erősség kapitányának a pápai erősség építésére szánt ingyenmunka megváltásához szükséges pénzösszeg egyes főnemesektől még nem érkezett meg („...quia magnatibus non constaret...”). Az ügyet a vár fenntartásában egyébként is érdekelt Vas vármegyével közös, 1624. június 24-i, a vasi Meszlenben megtartásra kerülő közgyűlésre halasztották.²⁷

Ugyanakkor a XVII. század második harmadától folyamatos adóhátralékról (dica-restanciákról) beszélhetünk (pl. az 1638/1639. évből, Károly István dicatortól 386 forint kintlévőséget kellett behajtani), de ezek kismértékben érintették az ingyenmunka adót.²⁸ Esterházy Miklós nádor (1625–1645), Sopron vármegye főispánja (1626–1645) megbízásából elvégzett, 1644 eleji kimutatás szerint 1638–1641 között Sopron vármegye ingyenmunka-adó kötelezettségeinek 84 %-át teljesítette. Ugyanis a vármegye 242 ½ adózó portája után kellett Pápa várának megerősítésére ingyenmunkát adnia, aminek pénzbeli megváltása portánként 1 forint 50 dénár, azaz évente 363 forint 75 dénár volt. Ez négy évre 1455 forintot jelentett. A dicator kimutatása szerint a fenti portaszámból 1638-ban 4 ½ portát, illetve az annak megfelelő pénzösszeget, 6 forint 75 dénárt, tűzkár (combustae portae) miatt le kellett vonni, így a vármegyének e négy esztendő alatt 1448 forint 25 dénárt kellett a pápai vár megerősítésére fizetnie. A pápai kapitányok nyugtái alapján ebből az összegből valójában 1218 forintot lefizettek, így 230 forintot kellett még teljesíteniük.²⁹

A vármegyék pénz- és adóügyeiben is század közepének általános jellemzője a vármegyei adóhátralékok folyamatos növekedése. E pénzügyi

²⁵ CJH 1657–1740. 206–207.

²⁶ TURBULY 2000. 30–31.

²⁷ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., pall. 1624. szeptember 16. (secunda pxima p. f. Exaltationis Sanctae Crucis) Gen. Congr. jkv.

²⁸ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., pall: 1642.,

²⁹ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., pall. 1644., 1644. die 8. janua[r]ii, in Castello Dienesfalwa.

probléma országos szintű horderejét jelzi: a korábbi felszólításokat követően,³⁰ 1647. október 29-én, Draskovith János nádor (1646–1648), 1625-ig visszamenően a vármegyei adózások, szolgáltatások (dica, ingyenmunka, koronaórzési pénz stb.) november 30-ig bezáróan történő teljeskörű felülvizsgálatát rendelte el.³¹

A nádori, kamarai parancslevelek az 1648. évre a tartozások további halmozódását, a pénzügyi helyzet rosszabbodását jelzik. A fizetetlen, romló állapotú végházak fenntartásának segítése miatti sürgős fizetésre mind Draskovith nádor, mind Lippay Gáspár kamaraelnök nyomtatékosan felszólította a vármegyét.³² Minthogy Sopron vármegye a győri végvidékhez tartozó Pápa mellett a Kanizsa ellen vetett végek finanszírozásából is ki kellett, hogy részét vegye, a tavasz során kifejezetten e végvidék sanyarú állapotára hivatkozva utasította a vármegyét arra, hogy a porták összeszámlálása után azonnal kezdődjék meg az adószedés. (Sopron vármegye 1648. évi királyi adószedője, a köztudatban leginkább Zrínyi Miklós melletti ügyvédi tevékenységéről, a Wesselényi nádor nevével „fémjelzett” összeesküvésben való részvételről ismert Wittnyédy István vármegyei költségvetésről szóló magyarázkodásában a Pápára szánt ingyenmunkát ekkor is portánként 1 forint 50 dénárban számolta.)³³

A folyamatosan megújuló, egyre nagyobb időintervallum vizsgálatát kitérő adó revíziók közül az 1625–1648 közötti időszak vizsgálata több hiány részletezése mellett (pl. Mikó Benedek perceptorságának esztendeiből, 1626., 1629. évekből jelentős terményadó elmaradást, Récsey Bálint alispánságának időszakából,³⁴ Pintér János perceptortól pénzbeli hátralék kintlévőségét tüntette fel), ingyenmunka fizetés elmaradását tételesen csak Chernel Mihály időszakából hozta fel. 1631–1636 között 235 forint 15 dénár hátralékot tudtak kimutatni. Ugyanakkor 1649 elején az 1647/1648-as adóévre gyakorlatilag teljes elmaradást jelzett a revízió.³⁵

³⁰ Pl.: SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., pall. 1646., Pozsony, 1646. április 13.

³¹ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., Draskovith János levele Sopron vármegyéhez. Pozsony, 1647. október 29.

³² SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d. pall. 1648., Draskovith János levele Sopron vármegyéhez. Pozsony, 1648. január 13., Lippay Gáspár levele Sopron vármegyéhez. Pozsony, 1648. február 8.

³³ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., pall. 1648., Lippay Gáspár Sopron vármegye rendjeihez. Pozsony, 1648. április 18.

³⁴ Gálosházi Récsey Bálint 1629. október végétől 1637 tavaszán bekövetkezett haláláig töltötte be Sopron vármegye alispáni hivatalát: DOMINKOVITS 2002. 42–43.

³⁵ SL:Svmlt, Svm kgy ir., 1. d., pall. 1649., Extractus Diversarum Regni Contributionum ab Anno 1625 usque finem Anni 1648. in Co[m]it[at]u Soproniensi.

A XVII. század derekáról több, eltérő portaszámot mutató Sopron vármegyei adóösszeírás ismert. Egy 1647. évi, szénaszolgáltatás miatti porta-összeírás szerint Sopron vármegyében összesen 758 porta volt, de ezen összegből le kellett vonni az ekkor még Alsóausztriai Kamarának elzálogosított uradalmakat, így a fraknoi grófságot (95 $\frac{1}{4}$ porta), a kismartoni uradalmat (92 $\frac{3}{4}$ porta), a Czindorf-Rorbok-Pangortt-lánzséri birtokot (15 $\frac{2}{4}$ porta), valamint a szarvkői uradalmat (12 $\frac{2}{4}$ porta). Így ezen 216 portányi csökkentéssel a vármegyében 542 adózó porta maradt.³⁶ Egy, a reincorporatiót követő, 1648-as, fogalmazati példányban fennmaradt dica-jegyzék szerint Sopron vármegyében összesen 828 egész, 3 $\frac{3}{4}$ negyed porta került regisztrálásra.³⁷ Valójában még az egyazon évről fennmaradt vármegyei portaösszeírás portaszámai között is eltérések tapasztalhatók; egy Magyar Kamarához beküldött másik 1648. évi jegyzék ugyanis 864 $\frac{3}{4}$ portát tüntetett fel.³⁸

Az elvi, ideális adóegység, a jobbágyporta mögötti gazdasági erő számításához több egykorú törvénycikk is rendelkezésünkre áll. Az 1635:8. tc. 1 kapura négy jobbágyháztartással számol, míg kapuösszeírás módjáról szóló, ennél jóval differenciáltabb 1647:36. tc. az egy adózó porta (vagy kapu) alatt 4 olyan jobbágyot ért, aki 4–6 marhával szánt, a kisebb igaerővel rendelkezők közül pedig 8, 2 igásállattal szántó tesz ki egy kaput. Az igásállattal nem rendelkező jobbágyokból, illetve zsellérekéből 16 fő alkotja ezt az „ideális”, azaz elvi adóegységet.³⁹

Az eddigi forrásfeltárásokból úgy tűnik, hogy a XVII. század negyvenes éveitől az ingyenmunka kifizetése radikálisan romlott, amit egy kortárs levél is tanúsít. Sajnos, a veszprémi kutatásokhoz hasonlóan a pápai királyi végvár tiszti archontológiája sem készült el,⁴⁰ és az egyes kapitányok, alkapitányok életútjának bemutatásából is csak a XVII. század első harmadában tevékenkedő Hatos Bálint pályáját ismerjük.⁴¹ Minden bizonnyal a Sopron vármegye rendjeihez író Somogyi Pál 1649-ben is a pápai vár vicekapitánya volt, miképpen 1653-ban is ezt a tiszteket viselte.⁴² Somogyi 1649 júniusában keletkezett

³⁶ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d. pall. 1647., Az 1647. connumeratio (...)

³⁷ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., 1640-es palliumban!

³⁸ MOL Magyar Kamara Archivuma. Conscriptiones Portarum. Regestrum portarum super connumerationem earundem ..., 1648. 1596. Ugyanebből az esztendőből egy, a többihez képest irreálisan magas portaszám összeírás is ismert: uo. 1620.: 1130 $\frac{1}{2}$ porta. A nagyon jelentős eltérés oka jelenleg nem ismert, az a későbbi kutatások során a két forrás tételes összevetése révén állapítható majd meg.

³⁹ CJH 1608–1657. 454–455.

⁴⁰ PÁLFFY 1998.

⁴¹ PÁLFFY 2005.

⁴² MOL P 1865. Sibrik cs. lt., Káldy cs. iratai, 1. cs. 2. tétel. Győr, 1653. okt. 21.

levele szerint az ingyenmunka megváltását már öt esztendeje, az 1644/1645-ös pestis óta nem fizette a vármegye:⁴³ „...az el mult mirigy halaltul foguast, az nemes orszagbul ide Papahoz rendelteteth gratuitus laborba Sopron varmegie maid inkab mindenestül fogua restantiaba[n] vagion romlot epületbe[n] meghalunk...”⁴⁴ Az ingyenmunka megváltásának megadására Agha András Veszprém vármegyei szolgabíró személyesen ment a vármegyéhez, és szóban is előadta a praesidium sanyarú helyzetét. Somogyi pedig joggal kérte Sopron vármegye rendjeit; a rendelkezésükre álló pénzt már Aghával küldjék Pápára.⁴⁵

Ugyanakkor ebben az évben – Bényi János győri nagyprépost megkeresésére – váratlan, de fontos és halaszthatatlan ügyben kérte gróf Esterházy László, Sopron vármegye fiatal főispánja (1645–1652) a vármegye segítségét: „...természet szerint való ellenségünk az török...” a szomszédos Győr vármegye Sopronnal szomszédos térségének egyik kisebb, de fontos erősségét, Patonát pusztította. Ezen erősség pusztulása egyértelműen a leginkább fenyegetett Rábaköz nagy kárára volt, így felszólította a vármegyét, hogy a földesúr, a győri székeskáptalan újjáépítési törekvését lehetősége szerint támogassa.⁴⁶ Öt évvel később Pálffy Pál nádor (1649–1654) az ország megsegítésére hivatkozva, Philip Graf von Mansfeld győri végvidéki főkapitány (1643–1657) kérvényét köröztetve, Győr erőssége újabb építéséhez kérte a környező törvényhatóságok, így Sopron vármegye segítségét.⁴⁷

Az 1650-es évtized egészéből, illetve az 1660-es évtized első feléből a pápai ingyenmunkával kapcsolatban érdemi adatok jelenleg nem ismertek. Az valószínűsíthető, hogy az 1650-es évek elején, 1652–1653 során, midőn Cziráky Ádám nádori ítélőmester megbízatást nyert arra, hogy biztосként Győr és Moson vármegye kivételével a dunántúli vármegyék adófizetéseit ellenőrizze, a hátralékokat súlyos büntetés terhe alatt behajtsa, és ő ezt a dicatorok, perceptorok személyes összehívásával, a nyugták ellenőrzésével szívós kitartással végezte, ezt az összeget befizették.⁴⁸ Gallen István várme-

⁴³ A pestisre: PAYR–HEIMLER 1942. 32.

⁴⁴ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., pall. 1649., Somogyi Pál levele Sopron vármegye rendjeihez. Pápa, 1649. június 16.

⁴⁵ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., pall. 1649., uo.

⁴⁶ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., pall. 1648., Esterházy László Sopron vármegye rendjeihez. 1648. ápr. 18. Az 1634-ben megépített patonai erősségre: BEDY 1938. 181–184., Bényi életútjára: BEDY 1938. 409–410.

⁴⁷ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 1. d., pall. 1653., Pálffy Pál Sopron vármegye rendjeihez. Pozsony, 1653. július 21.

⁴⁸ Ezzel kapcsolatos levelezésre: SL:Svm lt, kgy ir., 1. d. pall. 1652.: Pálffy Pál nádor levele Sopron vármegye rendjeihez. Malacka, 1652. január 5., Cziráky (II.) Ádám levele Sopron vármegye rendjeihez. Ramóc, 1652. július 15., Sopron, 1652. augusztus 24., uo. pall. 1653.: Ramocz, 1653. december 13.

gyei perceptor 1656 tavaszától 1667 végéig/1668 elejéig tartó számadáskivonatai szerint 1656-ban a pápai erősség részére még megadták az ingyenmunkát, de a jegyzék a későbbi évekből semmi erre vonatkozót nem közöl.⁴⁹ Nem kizárható, hogy az évtized második felében erre már nem került sor, de az valószínű, hogy az 1663–1664-es háborús esztendőktől – midőn a vármegye nemessége a tiszttikkal az élen inszurgált – ez nem történt meg. Esterházy Ferenc a pápai végvár főkapitánya 1667 nyarán, Sopron vármegye rendjeihez írott levele ez utóbbit bizonyosan alátámasztja: „...ezen haborusagokban megh pusztult papai végházhoz eleitűl foghvast szokot, es már alkalmas időtűl foghvást el hagiót gratuitus labor be szolgáltatása vegeth...”⁵⁰ Esterházy arra kérte a megye rendjeit, hogy az őt képviselő Nagy Imre bánfalvi pálos priort mindenben hallgassák meg, és Pápa megerősítésének szükségessége miatt az ingyenmunkáról mielőbb kedvező végzést tegyenek.⁵¹

A végházak fenntartására rendelt fizetések folyósításával továbbra is előfordulhattak fennakadások. Ezt jelzi Nádasdy (III.) Ferenc országbíró (1655–1670) – aki Wesselény Ferenc nádor (1665–1667) halálát követően nádori helytartó (1667–1670), illetve Zrínyi Miklós halála után, Zala vármegye főispáni hivatalát (1665–1670) is viselte – 1669 tavaszán, Sopron vármegye rendjeihez intézett levele, amelyben a Kanizsa ellen vetett végek sorában szereplő Pölöskéhez tartozó ingyenmunka kötelezettség elmaradásáról írt, és a megyét a pénzbeli megváltás összegének minél előbbi kifizetésére utasította, nehogy a vár építésében hátramaradás történjen.⁵²

A következő év őszén Csúzy Pál, a pápai végvár alkapitánya (*vice capitaneo p[rae]not[a]ti praesidy Papen[sis]*) a várépítés immáron konkrét céljának megvalósításához kérte a vármegyei ingyenmunka megadását: „...Ide az papay veg hazokhoz jarando gratuitus laborbeli penzt, láthato és allando hélre ákarva[n] fordéttanunk, melire nézve égik bastiat köuel kezdettük kerettánni: miuel pedig, maid a’ rosz idő reank fogh jünni, mély miatt a’ munkanak ideje nem le-

⁴⁹ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 2. d., pall.: 1668. Extraxtus (...) Contributionum (...) ab anno 1656 die 20 marty usq[ue] ad p[rae]sentem annum 1668.

⁵⁰ SL: Svm lt, Svm kgy ir., 2. d., pall. 1667., Esterházy Ferenc Sopron vármegye rendjeihez. Sopron, 1667. június 19. Esterházy tiszjtjére: Veszprém Megyei Levéltár (=VeML), Veszprém vármegye nemesi közgyűléseinek jegyzőkönyvei, I. kötet (=Vevm kgy jkv I.), 137., („supremo et hereditario capitaneo praesidy Papen[sis]”: 1665. június 11. közgy.), 172., („supremus capitaneus”: 1670. június 23-i közgy.),

⁵¹ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 2. d. pall. 1667., uo.

⁵² SL:Svm lt, Svm kgy ir., 2. d., pall. 1669., Nádasdy Ferenc Sopron vármegye rendjeihez. Saibersdorf, 1669. május 13.

het...”⁵³ Így kérte, a közgyűlés utasítsa a vármegyei adószedőt, mind a korábbi, mind a tárgyévi restanciákat ha szükséges, akár a szolgabírák kiküldése, helyszíni végrehajtása révén is szedje be, továbbá a későbbi fizetések kontrollálására azt is kérte, hogy a jegyző küldjön egy pontos jegyzéket néki arról, hogy Pápához mekkora portaszám után jár a szolgáltatás.⁵⁴ E kérésre készült el az a speciális, településsoros jegyzék, amely az egész vármegye területéről 220 egész, 2/4 ingyenmunka megváltás végett Pápához rendelt Sopron vármegyei portát vett fel; a portánként kivetett 3 forint 50 dénár összesen 770 forint 57 ½ dénáros évi összeget jelentett.

A Sopron vármegye településeinek névhasználatában is több újdonságot hozó jegyzék kitűnően érzékelteti: a pápai vár megerősítésére fordított Sopron vármegyei pénzek döntő többségét a vármegye védettebb, nyugati felén fekvő uradalmak, települések adták össze. A végvárrendszer szinte közvetlen háttérként jelentő Rábaköz adózó ereje jóval szerényebb volt. Míg a vármegye nyugati felének uradalmi, települési a portaszám kivetett összeget megfizették, mind Nagy György, mind Pallonyai István járásaiban a jegyzék alapján feltételezhető, hogy átmenetileg több település is adós maradt, miképpen cseppet sem biztos, hogy Pottyondy Ferenc járásának települései ki tudták fizetni a kirótt összeget.⁵⁵

Összegzés helyett

A vizsgált időhatár az adózástörténet, és nem Pápa végvárváros védelmi funkciói tekintetében jelentett egyfajta választóvonalat. Az eddigi szórványadatokból is ismert, hogy Sopron vármegye kötelezettségeit késésekkel, hiányokkal bár, de az 1680-as években is teljesítette.⁵⁶ Ennek a meglévőnél szisztematikusabb adatolása az elkövetkező idők feladata. Miként a téma kutatásának további lehetséges, és célszerű irányát a vizsgálat más rendszeres szolgálatra kötelezett vármegyékre (Vas, Veszprém), az alkalmankénti ingyenmunkát adó törvényhatóságokra (Győr, Zala), illetve főrendek által nyújtott segítségre történő kiterjesztése jelentheti.⁵⁷

⁵³ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 2. d. pall. 1670., Csuzy Pál Sopron vármegye rendjeihez. Pápa, 1670. október 30. Csuzy tiszjtjére: VeML Vevm kgy jkv, I. köt. 172., (1670. június 23-i közgyűlés; MOL Mif Nr. 3389.)

⁵⁴ SL:Svm lt, Svm kgy ir., 2. d. pall. 1670, uaz.

⁵⁵ SL: Svm lt, Svm kgy ir., 2. d., pall. 1670, ugyanazon levél mellékleteként: „Laystro[ma] Soprony varmegyebül a papay gratuitus labor penznek, az 1670 eßtendőre valo. Egy egy porta fizet f. 3. d. 50.”

⁵⁶ VANYÓ 1976. passim.; SL: Sopron Város Levéltára, Lad. XXIV. et Y. Fasc. XV. No. 1038.

⁵⁷ SZAKÁLY 1997. 144.

FÜGGELÉK

1.

A pápai várhoz ingyenmunka megváltást fizető Sopron vármegyei települések táblázatba foglalt névjegyzéke és portaszáma, 1670.⁵⁸

Az 1670 Eftendőre valo laistro[m] az Gratuit[us] labor Penßrul Egy por[ta] fizet f. 3. d. 50.

<i>Település neve⁵⁹</i>	<i>Település mai neve⁶⁰</i>	<i>Egész porta</i>	<i>Negyed porta (quartalia [= q])</i>	<i>Megjegyzés</i>
<i>Processus in bonis Illu[st]rissimi D[omi]ni Supremi C[omi]t[is] [!]⁶¹ Pauli Eßterhasi et quidem Lanser et Lakompak</i>	<i>A legfényesebb Esterházy Pál főispán uraság Lánzsér-lakompaki (Landsee-Lackenbach, A), kerülete⁶² javaiban</i>			
Lakompak	Lackenbach, A.	1	–	
Közép Pulja	Mitterpullendorf, A	–	3	
Gyrott	Geresdorf, A	–	2	
Petersdorf	Pöttelsdorf, A	1	–	
Neek	Necknemarkt	5	–	
Haracho[n]	Horitschon, A	–	2	
Raydingh	Raiding, A	1	–	
Look	Unterfrauenhaid, A	–	3	
Riczing	Ritzing, A	1	2	
Ramoch cum Svengrob	Unterrabnitz-Oberrabnitz ⁶³ és Schwendgraben, A.	1	–	
Baingrob	Weingraben, A	–	3	
Döröczke	Draßmarkt	1	1	

⁵⁸ A táblázat forrása: SL Svm lt, Svm kgy ir., 2. d., pall. 1670.: Csuzy Pál levelének melléklete, Pápa, 1670. október 30.

⁵⁹ A települések nevét a forrásban szereplő névalakban írom a táblázatba. A forrás nagyobb uradalmakra, szolgabírói járásokra vonatkozó tagolását ugyanebben a rovatban veszem fel, az eredeti alapján. A közigazgatási egységet dőlt betűvel emelem ki.

⁶⁰ A burgenlandi települések beazonosítására: SEEDOCH 2001.

⁶¹ A scriptor megszokásból a „Comes” helyett a vármegye „Co[mi]t[a]tus” rövidítését írta!

⁶² Az egykorú közigazgatásban többnyire járásként fordított „processus” itt nem a megszkott szolgabírói járásnak felel meg, hanem egy uradalom területének. Így provizórikusan kerületeként írtam a táblázatba.

⁶³ Bár az egykorú adóösszeírások is Alsó- és Felsőráról írtak, a jegyzékből nem állapítható meg egyértelműen, hogy itt csak az egyik, vagy mindkét „Rámóc”-ról van-e szó! Valószínűbb ez utóbbi.

Czaßarfalu	Kaisersdorf, A	–	3	
Nyutoly	Neuthal, A	–	3	
Lakondorff	Lackendorf, A	1	–	
Sz[ent] Martony	Sankt Martin, A	1	–	
Rorbok	Rohrbach, A	4	3	
Czindorf	Siegendorf, A	2	–	
Pangrott	Baumgarten, A	2	–	
Ramoch Czirákjne reße	Rabnitz [!] Czirákyné részbirtoka, A	2?		
				Összesítve: 27 porta, 1 q
<i>Processus Arcis Frakno</i>	<i>A Fraknói (Forchten- stein, A) várhoz tartozó kerület</i>			
Hassendorff	Haschendorf, A	–	3	
Sigrob	Siegraben, A	1	–	
Marcz	Marz, A	5	–	
Sandorff ⁶⁴	Schattendorf, A	5	–	
Draspruk portio supremi co[m]itti	Draßburg, A, a főis- pán birtokrésze	–	2	
Frakno	Forchtenstein, A	2	–	
Bizin	Wiesen, A	–	3	
Nagy Marthony	Mattersburg, A	6	–	
Czemendorf arcis Frakno	Zemendorf, A	1	2	
Steder	Stöttera, A	1	1	
Ontau arcis Frakno	Antau, A, a fraknói várhoz tartozó	–	2	
Hierm	Hirm, A	–	2	
Horvat Pordany arcis Frakno	Wulkaprodersdorf, A	1	1	
Tormafalu	Krensdorf, A	2	–	
Czikles	Sigleß, A	–	2	
Pécsenyed	Pöttsching, A	2	2	
Czilinthy	Zillingtal, A	2	2	
Uy [ent] Miklos	Neudörfl, A	1	–	
Széleskút	Breitenbrunn, A	4	–	
Ibidem portio Schubsart	Ugyanitt, a Schubsart birtokrész	–	1	
Nagy Hefflany	Großhöflein, A	5	–	
Szarazvam	Müllendorf, A	2	–	
Traunsdorff arcis Frakno	Trausdorf, A	–	2	
				Összesítve: 46 porta, 1 q

⁶⁴ A Vas vármegye területére eső Hannesdorf itt nem jöhet szóba!

MŰHELY

<i>Processus Arcy Kys Martony</i>	<i>A kismartoni (Eisenstadt, A) várhoz tartozó kerület</i>			
Fekete Varos	Purbach, A	6	–	
Ibidem reliquoru[m] possessoru[m]	Ugyanitt a többi (hátramaradó) uraságok	–	2	
Uszlop	Osip, A	3	–	
Sz[ent] Margharetha	Sankt Margarethen, A	4	–	
Ibidem portio Vasarhely	Ugyanitt a Vásárhelyi birtokrész	–	1	
Sz[ent] Geörgy	Sankt Georgen, A	5	2	Combusta/égett
Ibidem portio Brašikari	Ugyanitt a Brašikari birtokrész	–	1	
Ibidem portio Ficztu[m]	Ugyanitt a Ficztum birtokrész	–	1	
Kyß Hefflany	Kleinhöflein, A	5	–	
Sircz	Schützen am Gebirge, A	7	–	
Czogersdroff	Zagersdorf, A	–	3	
Okkau	Oggau, A	4	–	
Ibidem portio Fekles	Ugyanitt a Fekles birtokrész	–	1	
Czemendorff arcis Fekles Kys marthony	Zemendorf, A	–	2	
Ontauu Arcis Kys Marthony	Antau, A, a kismartoni várhoz tartozó rész	1	–	
Horvat Pordany Arcis Kys Marthony	Wulkaprodersdorf, A, a kismartoni várhoz tartozó rész	2	1	
Traunsdorff arcis Kys Marthony	Trausdorf, A, a kismartoni uradalomhoz tartozó rész	–	1	
				Összesítve: 41 porta, 1 q
<i>In bonis episcopalib[us] et caplarib[us] [!] Jauri[nensis]</i>	<i>A győri püspökség és székeskáptalan javaiban</i>			
Syra	Zsira,	1	–	
Rakos	Fertőrákos	1	2	
Wys	Répcévis része	–	2	
In Bona arcis Kabold	A kaboldi (Kobersdorf, A) várhoz tartozó javakban			
Czava	Stoob, A	2	2	
Naydolffi Uy Falu	Neudorf, A	–	2	
Lingrob	Lindgraben, A	1	–	

Kabold	Kobesrdorf, A	1	–	
Pettersdorf	Pöttelsdorf, A	1	2	
Kaljgrob	Kalkgruben, A	–	½	
Czurundorff	Tschundorf, A	–	2	
Vepred	Weppersdorf, A	3	–	
<i>In bona liberae regiae ci[vi]t[at]is Sopr[on]i- [ensis] processus</i>	<i>Sopron szabad királyi város kerületéhez tartozó javarokban</i>			
Loypeßpok	Loipersbach, A	1	3	
Agendorff	Ágfalva	3	–	
Bandorff	Sopronbánfalva, ma Sopron része	1	–	
Klimpa	Klingenbach, A	–	1	
Kophaza	Kópháza	1	–	
Walff	Balf	2	–	
Medgyes	Mörbisch am See, A	2	–	
Harka	Harka	2	–	
				Összesítve: . 24 ⁶⁵ porta, 1 ½ q.
<i>In bonis diversoru[m] d[omi]noru[m] et n[obi]liu[m]</i>	<i>Különböző uraságok és nemesek javaiban</i>			
Udvard	Großmutschen, A	–	1	
Pervany	Kleinmutschen, A	–	1	
Und	Und	1	–	
Füles portio Senney	Nikitsch, A, Sennyey részbirtok	1	–	
Ibidem familia Sittkey	Ugyanott a Sittkey család részbirtoka	1	–	
Linghvand familia Kaldi	Nebersdorf, A	1	2	
Ibidem d[omi]ni Miczkj	Ugyanott a Niczky uraságok	–	3	
Gogánfa	Kisgógánfa, ma Egyházásfalva része	1	–	
Küllü	Girm, A	–	2	
Szécheny	Sopronszécsény, ma: Peresztég része	–	1	
Pinnye	Pinnye	1	–	
Loos	Nagylózs	2	–	
Röytök	Röytökmuzsaj része	–	3	
Börgöcz	Ebergöc	–	1	
Musay	Röytökmuzsaj része	–	2	
Agyagos	Agyagosszergény része	–	2	

⁶⁵ Javított szám, eredetileg: 26.

MŰHELY

Sarrod	Sarród	2	1	
Borbolya	Walbersdorf, A	1	–	
Rust	Rust, A	4	–	
Illmeth	Illmiz, A	1	–	
Pethőhaza	Petőháza	–	1	
Szeplak	Fertőszéplak	2	–	
				[Összesítve:] 23 porta, 1 q.
<i>Processus inferior egregy Georgy Nagy jud[lium] col[mi]t[a]t[us] Sopr[o]n[iensis]</i>	<i>Alsóbb járás, nemzeti nagy György Sopron vármegye szolgabírája [járása]</i>			
Himod	Himod	1	2	
Hövey	Hövej	1	–	
Gyoro	Gyóró	1	–	
Czirak	Cirák	1	–	
Szemere	Répceszemere	–	1	
Porladon	Pórládony, ma: Tompaládony része, Vas m.	1	–	
Kald	Sajtoskál, ma Vas m.	–	1	
Büü	Bő, ma Vas m.	3	–	
Looch	Lócs, ma Vas m.	–	2 ½	
Kereszteny	Egyházasszöveg része	–	3	
Egyházasszöveg	Bük része (ma Vas m.)	–	3	
<i>Processus Insula Rabaköz egregy Francisci Pottyondj judli[um]</i>	<i>Rábászöveg, nemzeti Pottyondy Ferenc szolgabíró járása</i>			
Sarkany	Szilsárkány	2	–	
Also Pasztori	Pásztori része	–	2	
Nagy Vagh	Rábavág része	1	–	
Sebbes	Rábasebes	1	–	
Szany	Szany	2	–	
Csanak	Rábacsanak	2	–	
Bagyak	Bágyogszövét része	1	1	
Szovat	Bágyogszövét része	1	–	
				Összesítve: 21 porta, 3 q. ⁶⁶
Egyed	Egyed	1	–	
Sobbor	Sobor	1	2	
Sz[ent] Andras	Rábászentandrás	2	2	
In Csorna Illu[stri]ssim[i] d[omi]ni co[m]m[un]i	Csornán, a legfényesebb gr. Esterházy Pál [birtokrésze]	4	–	
[!] Paulj Esterhas				
Ibiden d[omi]ni	Ugyanott a prépost	1	–	

⁶⁶ A jegyzékben a „quartaliak”-hoz először ½-et írtak.

praepositi	uraság [birtokrésze]			
Magllocza	Maglóca	–	2	
<i>Processus alterius Stephani Pallonai judli[um] co[m]it[at]us Sopr[oniensis]</i>	<i>A másik járás, Pallonyai István Sopron vármegye szolgabírájának [járása]</i>			
Rabba Kereftúr	Tótkeresztúr	3	–	
Ibidem praepositi	Ugyanitt a prépost	1	–	
Farrad	Farád	3	–	
Nemetj	Sopronnémeti	1	–	
Pally	Páli	3	–	
Vasaris Falu	Vásárosfalu	–	2	
Belled d[omi]ni Czirakj	Beled, a Cziráky uraság [részbirtoka]	1	2	
Mihaly sessionales colonicales	Mihályi, a telkes jobbágyok	3	2	
Ibidem inquilinij	Ugyanott a zsellérek	1	–	
Kys Fallud coloni sessionales	Kisfalud, a telkes jobbágyok	2	2	
Ibidem inquilini	Ugyanott a zsellérek	1	–	
Szarföldre es Veßkeny	Szár föld és Veszkeny	3	2	
				Összesítve: 34 porta, 3 q
				Az ingyenmun- ka céljából ösz- szesített porták teljességének száma: 220 porta, 2 q
				Ez az ingyen- munkára kive- tett portaszám ft-ra átszámolva: ft 770 ⁶⁷ d. 75 57 1/2

IRODALOM

- BEDY 1938 = BEDY Vince: A győri székeskáptalan története. Győr. 1938. (Győregyházmegye múltjából, 3.)
- CJH 1608–1657 = Magyar törvénytár 1608–1657. évi törvénczikkek. Ford., utalások: Kolosvári Sándor–Óvári Kelemen., szerk.: Márkus Dezső. Budapest. 1900. (Corpus Juris Hungarici)
- CJH 1657–1740 = Magyar törvénytár 1657–1740. évi törvénczikkek. Ford., bev.: Tóth Lőrinc, magy., jegyz.: Márkus Dezső. Budapest. 1900. (Corpus Juris Hungarici)

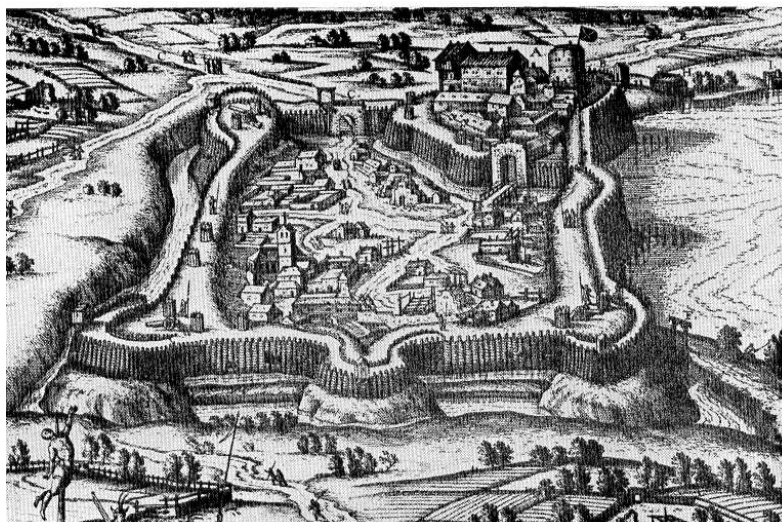
⁶⁷ Javított szám, eredetileg 771.

- DEGRÉ 1971 = DEGRÉ Alajos: Megyei közgyűlések a XVI–XVII. századi török háborúk korában. In: Tanulmányok a magyar helyi önkormányzat történetéből. Szerk.: Bónis György–Degré Alajos. Budapest. 1971. 35–52.
- DOMINKOVITS 2002 = DOMINKOVITS Péter: Familiárisi szolgálat – vármegyei hivatalviselés. Egy 17. századi Sopron vármegyei alispán, gálosházi Récsey (Rechey) Bálint. Korall 9. 2002. szeptember, 32–53.
- DOMINKOVITS 2005 = DOMINKOVITS Péter: A rendi jogok védelmezője – a központi utasítások végrehajtója: A 17. századi magyar vármegye. Századok 139 (2005) 4. 855–888.
- FALLENBÜCHL 1988 = FALLENBÜCHL Zoltán: Magyarország főméltóságai 1526–1848. Budapest. 1988.
- FALLENBÜCHL 1994 = FALLENBÜCHL Zoltán: Magyarország főispánjai 1526–1848. Budapest. 1994.
- FÖGLEIN 1923/1924 = FÖGLEIN Antal: XVI. századi közigazgatástörténeti adatok Zólyom vármegyéből. Századok. 57/58. (1923/1924) 466–494.
- NAGY 1998 = NAGY Magdolna: I. Rákóczi György és Borsod vármegye 1644–1648. Miskolc, 1998. (Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltári Füzetek; 36.)
- PÁLFFY 1997a = PÁLFFY Géza: A pápai vár felszabadításának négyszáz éves emlékezete 1597–1977. Pápa, 1997.
- PÁLFFY 1997b = PÁLFFY Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században. Történelmi Szemle 39 (1997) 2. sz. 257–288.
- PÁLFFY 1998 = PÁLFFY Géza: A veszprémi végvár fő- és vicekapitányainak életrajzi adattára (16–17. század) In: Veszprém a török korban. Szerk.: G. Tóth Péter. Veszprém. 1998. (Veszprémi Múzeumi Konferenciák; 9.) 91–187.
- PÁLFFY 1999 = PÁLFFY Géza: A császárváros védelmében. A Győri Kapitányság története 1526–1598. Győr. 1999.
- PÁLFFY 2005 = PÁLFFY Géza: Egy különleges nemesi karrier a 16–17. században. Hatos Bálint pápai vicekapitány és családja története. Pápa. 2005. (Jókai Könyvek, 3.)
- PAYR-HEIMLER 1942 = Payr György és Payr Mihály krónikája 1584–1700. Jegyzetekkel ellátta: Heimler Károly. Sopron. 1942. (Soproni Krónikák, 2.)
- RÁTH 1861 = RÁTH Károly: Gróf Esterházy Miklós nádor levelei. Magyar Történelmi Tár 8 (1861) 3–208.
- SEEDOCH 2001 = SEEDOCH, Johann: Verzeichnis der burgenländischen Ortsnamen in deutscher, ungarischer, kroatischer und Roman-Sprache. Eisenstadt. 2001.
- SZAKÁLY 1994 = SZAKÁLY Ferenc: Pápa a török korban. In: Tanulmányok Pápa város történetéből a kezdetektől 1970-ig. Főszerk.: Kubinyi András. Pápa. 1994. 125–200.
- SZAKÁLY 2001 = SZAKÁLY Ferenc: A hódolt megye története. In: Pest megye monográfiája I/2. A honfoglalástól 1686-ig. Szerk.: Zsoldos Attila–Torma István. Bp., 2001. 329–539.
- TÓTH 1993 = TÓTH Péter: Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái I. 1579–1589. Sopron. 1993.
- TURBULY 2000 = TURBULY Éva: Megyei közigazgatás Sopron vármegyében a statútumok (szabályrendeletek) tükrében 1589–1771. In: Fejezetek Győr, Moson és Sopron vármegyék közigazgatásának történetéből. Szerk.: Horváth József. Győr. 2000. 21–37.
- TURBULY 2002 = TURBULY Éva: Sopron vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái II. 1595–1608. Sopron, 2002.
- VANYÓ 1976 = VANYÓ Tihamér Aladár: Sopron vármegye hadügyi, gazdasági viszonyai és közállapotai (1640–1690). Soproni Szemle 30 (1976) 1. sz. 20–38., 2. sz. 113–129., 3. sz. 211–227.

SUMMARY

PÉTER DOMINKOVITS**The Free Labour-Tax of Sopron County to strengthen the Pápa Fortress in the Middle of the 16th Century (1622-1670)**

Parallel to the integration of the Pápa fortress into the Transdanubian system of fortresses, regulations to maintain and strengthen these fortresses were passed by the Diet (articles 1556:9, 1559:3). These articles committed Sopron County to supply and build the Pápa fortress with the help of free labour. The essay scrutinizes how this free labour (*gratuitus labor*) was regulated on the basis of an agreement between the Transdanubian orders and Habsburg king from the Sopron Diet in 1622 to the end of 1670. Researching the documents of the Sopron County general assemblies, the author provides data concerning free labour taxation in Sopron County, the amount of tax and the settlements taxed. The period examined shows a permanent rescheduling of debts and an increase in the monetary redemption of arrears. A list of settlements in Sopron County from 1670 shows that free labour tax was mostly offered by settlements located in the western part of the county, while those in Rábaköz threatened by the Ottoman were not able to fully meet the requirements.

A pápai vár látképe (Hoefnagel, 1617)

A pápai vár látképe (Hanasch, 1670 körül)